

- індивідуальні консультації студентів з викладачами, юристами-керівниками;

- аудиторні заняття.

Разом з тим, крім освітньої функції, діяльність юридичної клініки виконує яскраво виражену соціальну функцію, в результаті реалізації якої громадянам, що звернулися в юридичну клініку, надається кваліфікована юридична допомога.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ashar, S. M. (2012). *The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice. Journal of Legal Education*, 62, 193-205. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2141470 (8-XII-2019).
2. Galai, A. O., Grechanyuk, S. K., & Sobol, E. Y. (2017). *Street law from law clinics as an effective informal legal education program for teens. Science and education*, 4, 20-28. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2017_4_6 (8-XII-2019)
3. Hubbard, B., Saladen, M., Tushaus, D. W. & Upreti, N. K. (2019). *Taking justice to people in crisis: Mobile legal clinics. Alternative Law Journal*, 44(1), 76–81. DOI 10.1177/1037969X19829550
4. Lodzuk, M. (2015). *Law clinics in Ukraine: education and legal assistance. Odessa: Phoenix*. Retrieved from https://legalclinics.in.ua/wp-content/uploads/Lodzhuk_monografiya.pdf (8-XII-2019).
5. Мейер Д.И. *О значении практики в системе современного юридического образования.*— Казань: Изд. Казанского университета, 1855. 51с.

УДК 340

Ivan Pankevych

*doktor habilitowany nauk prawnych, profesor,
Katedra Prawa Konstytucyjnego, Europejskiego
i Międzynarodowego Publicznego,
Instytut Nauk Prawnych, Uniwersytet Zielonogórski*

PRAWO DO WOLNOŚCI MYŚLI I SŁOWA, DO SWOBODNEGO WYRAŻANIA SWOICH POGLĄDÓW I PRZEKONAŃ: KONSTYTUCYJNE GWARANCJE I OGRANICZENIA

Od czasu odnowienia niezawisłości Ukrainy wszyscy ukraińskie decydenci polityczni deklarują przestrzeganie prawa do wolności myśli i słowa, do swobodnego wyrażania swoich poglądów i przekonań, wspieranie niezawisłych środków masowego przekazu. Raporty międzynarodowej organizacji pozarządowej „Reporterzy bez granic» potwierdzają jednak, że w tej kwestii nie wszystko jest na dobrej drodze, bo według raportu z 2018 roku Ukraina zajęła 101 miejsce wśród 180

krajów świata⁴. Obecnie ukraińska władza nie wywiera bezpośredniego wpływu na dziennikarzy i środki masowego przekazu, odczuwalny istotny pluralizm informacyjny. Jednak ona nie zawsze gotowa odbierać wolność myśli i słowa jako ważny element wpływu tzw. «czwartej władzy» na społeczeństwo i na samą władzę. Potwierdzeniem tego jest szereg skandali medialnych. Z jednej strony w nowych warunkach władza stała się bardziej otwartą. Zaś z drugiej trzeba uznać, że żaden z tych skandali nie zmusił władzę do podjęcia właściwych działań, co demonstruje nie rozumienie roli dziennikarzy w społeczeństwie demokratycznym oraz ignorowanie opinii społecznej. Ukraińskie decydenci polityczni nie zawsze chcą zwracać uwagę na informacje środków masowego przekazu oraz opinie społeczną. Sytuacje komplikują trwająca od 2014 roku hybrydowa wojna rosyjsko-ukraińska, gdzie zacierają się granicy pomiędzy wolnością myśli i słowa, swobodnym wyrażeniem poglądów i przekonań a terroryzmem informacyjnym.

Art. 34 Konstytucji Ukrainy, gwarantując każdemu prawo do wolności myśli i słowa, do swobodnego wyrażania swoich poglądów i przekonań, ogranicza realizację owego prawa w celu ochrony reputacji lub praw innych osób. Przewidują ograniczenie prawa do wolności myśli i słowa inne akty ustawodawcze. Na przykład, art. 3 ustawy Ukrainy «O drukowanych środkach masowego przekazu (prasie) na Ukrainie» z dnia 16 listopada 1992 roku w swojej pierwotnej redakcji wśród podstaw, ograniczających wolność myśli i słowa, wymieniał ingerowanie w życie osobiste obywateli, zamach na ich honor i godność⁵. Skutkiem rosyjsko-ukraińskiej wojny hybrydowej stało się istotne rozszerzenie ich katalogu. Obecnie wymieniony art. 3 do grona podstaw, pozwalających zakazywać wykorzystanie środków przekazu masowego także zalicza: wzywanie do zajęcia władzy, przymusowej zmiany ustroju konstytucyjnego lub integralności terytorialnej Ukrainy; propagandę wojny, przemocy i okrucieństwa; podżeganie do nienawiści rasowej, narodowej, religijnej; rozpowszechnianie pornografii, a także w celu popełnienia aktów terrorystycznych i innych przestępstw karnych; propagandę komunistycznego i / lub narodowo-socjalistycznego (nazistowskiego) reżimów totalitarnych i ich symboliki; popularyzowanie lub propagowanie państwa agresora i jego organów władzy, przedstawicieli władz państwa-agresora i ich działań, które tworzą pozytywny obraz państwa agresora, uzasadniają lub uznają za zgodną z prawem okupację terytorium Ukrainy.

Przewiduje ograniczenie wolności myśli i słowa art. 6 ustawy Ukrainy „O informacji» z dnia 2 października 1992 roku, który wymieniając w ustępie 1 gwarancje prawa do informacji, ustala w następnym ustępie 2 rozbudowany katalog jego ograniczeń, między innymi w interesach bezpieczeństwa narodowego, integralności terytorialnej lub porządku publicznego, w celu zapobiegania zamieszkom lub przestępstwom, w interesach zdrowia publicznego, w celu ochrony

---

⁴ Репортери без кордонів: Україна покращила позицію у рейтингу свободи ЗМІ // <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/25/7178655/>

⁵ Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Відомості Верховної Ради України, 1993, № 1, поз. 1 (z наступnymy zminamy).

reputacji lub praw innych osób, zapobiegania ujawnieniu informacji poufnych lub w celu utrzymania autorytetu i bezstronności wymiaru sprawiedliwości⁶.

Interesującą pod względem wolności myśli i słowa jest sprawa zatrzymania przez Służbę bezpieczeństwa Ukrainy 15 maja 2018 roku kierownika rosyjskiej informacyjnej agencji «Nowosti Ukraina» Kiriłła Wyszynskiego, któremu ogłoszono podejrzenie w zdradzie stanu. W trakcie przeszukań w biurze agencji i w domu Wyszynskiego znaleziono paszport obywatela Federacji Rosyjskiej, wydany na jego nazwisko medal «Za zwrócenie Krymu». Jak twierdzi sekretarz prasowy SBU Ołena Hitlanśka, ustalono, że strukturę medialną RIA „Nowosti Ukraina» wykorzystywano przez Rosję w ramach wojny hybrydowej przeciwko Ukrainie. Publikowana na stronie internetowej RIA «Nowosti Ukraina» informacja mieściła wzywania do zajęcia władzy, przymusowej zmiany ustroju konstytucyjnego lub integralności terytorialnej Ukrainy, bezpieczeństwa państwowego i informacyjnego. Sekretarz prasowy prezydenta Federacji Rosyjskiej Dmitrij Pieskow oświadczył, że Rosja użyje „środków wzajemności» w odpowiedzi na działania Służby bezpieczeństwa Ukrainy⁷. W swój rząd USA oświadczyły, że Ukraina broni się od wpływu propagandy rosyjskiej, ale zwracają się z prośbą do władzy ukraińskiej działać zgodnie z prawem. Pod czas bryfingu prasowego przedstawiciel Departamentu Stanu Giser Nojert oświadczyła: my rozumiemy, że Ukraina, jak i wiele innych krajów zaniepokojona intensywną propagandą. Kiedy my rozmawiamy z wieloma naszymi sojusznikami i partnerami za granicą, oni, owszem, stali się ofiarą i rozumieją wpływ propagandy rosyjskiej. Dlatego my rozumiemy obawy Ukrainy z tego powodu. Jednak są to bardzo ważne działania, które trzeba realizować zgodnie z prawem⁸.

Obecnie ma miejsce ciasne wzajemne ograniczanie prawa do wolności myśli i słowa, do swobodnego wyrażania swoich poglądów i przekonań, a interesów bezpieczeństwa narodowego. Przecież publikując artykuł w środkach masowego przekazu, wygłaszając wykład lub poprostu rozmawiając z innym człowiekiem, osoba może wskutek posiadania własnej wiedzy czy wpływu propagandy zagrażać interesom bezpieczeństwa narodowego. Jeżeli mówimy o Ukrainie, to w warunkach trwającej rosyjsko-ukraińskiej wojny hybrydowej są także inne zagrożenia. Chodzi o to, że władza może skusić się do wykorzystania represyjnych środków do walki z opozycją polityczną, maskując się domniemanymi zagrożeniami interesom bezpieczeństwa narodowego.

---

⁶ Закон України «Про інформацію», Відомости Верховної Ради України, 1992, № 48, поз. 650 (z наступним змінами).

⁷ Керівник РІА «Новости Україна» Вишинський має подвійне громадянство - СБУ // <https://www.unian.ua/society/10117532-kerivnik-ria-novosti-ukrajina-vishinskiy-maye-podviyne-gromadyanstvo-sbu.html>

⁸ США розуміють дії України щодо «РІА Новости-Україна» // <https://www.pravda.com.ua/news/2018/05/16/7180396/>